

PRAVA DJECE OBOLJELE OD DIJABETESA I NJIHOVIH RODITELJA U SUSTAVU SOCIJALNE SKRBI

Lea Puljčan

Grupa za zaštitu prava pacijenata Pravne klinike Pravnog fakulteta u Zagrebu

1. UVOD

Roditelji djece oboljele od šećerne bolesti nakon ustanovljenja dijagnoze i uputa liječnika suočavaju se s nizom pitanja o tome koja prava uslijed otkrivene bolesti pripadaju njihovoj djeci i/ili njima. Stoga su u nastavku obrađena neka od prava koja smatramo posebno važnima za djecu oboljelu od šećerne bolesti, odnosno za njihove roditelje.

Ostvarivanje prava iz socijalne skrbi ima svoje uporište u Zakonu o socijalnoj skrbi¹. Uz Zakon o socijalnoj skrbi obrađeni su u tekstu i Zakon o roditeljskim potporama² te Zakon o doplatku za djecu³. Ukratko su opisani uvjeti te postupak ostvarivanja predmetnim zakonima propisanih prava.

2. ZAKON O SOCIJALNOJ SKRBI

Prava iz sustava socijalne skrbi na koja posebno valja skrenuti pažnju roditeljima teže bolesne djece, pa tako i djece oboljele od šećerne bolesti jesu: osobna invalidnina i doplatka za pomoć i njegu. Uz ispunjavanje zakonom propisanih uvjeta, ova prava pripadala bi djetetu kao korisniku, dok bi korisnik prava na status roditelja njegovatelja bio roditelj.

O priznavanju navedenih prava odlučuje centar za socijalnu skrb. Mjesno je nadležan centar za socijalnu skrb osnovan za područje na kojem stranka ima prebivalište⁴.

Postupak za priznavanje prava propisanih ZSS-om pokreće se na zahtjev stranke ili po službenoj dužnosti. Zahtjev za pokretanje postupka mogu podnijeti i bračni drug, punoljetno dijete, roditelj ili skrbnik stranke.

Centar za socijalnu skrb može pokrenuti postupak po službenoj dužnosti i na temelju obavijesti članova obitelji, građana, ustanova, udruga, vjerskih zajednica, trgovačkih društava i drugih pravnih osoba te državnih i drugih tijela.

2.1. Osobna invalidnina

Pravo na osobnu invalidninu uređeno je člancima 54. do 56. ZSS-a te se priznaje osobi s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju, u svrhu zadovoljavanja njezinih životnih potreba za uključivanje u svakodnevni život zajednice.

Dakle jedan od najvažnijih uvjeta je da korisnik mora biti osoba s teš-

kim invaliditetom ili drugim teškim i trajnim promjenama u zdravstvenom stanju. U tom će se slučaju raditi o teškim stanjima koje osobu onesposobljavaju za zadovoljavanje svojih životnih potreba, kao što su primjerice gubitak sposobnosti za samostalan život, rad, ostvarivanje socijalnih veza, vođenje brige o svakodnevnim potrebama i slično. Neće svaka promjena u zdravstvenom stanju biti i osnova za ostvarivanje ovog prava, već će se u svakom pojedinom slučaju ta osnova utvrđivati kompetentnim medicinskim vještačenjem. Vrstu i težinu invaliditeta te vrstu i težinu promjene u zdravstvenom stanju pravilnikom propisuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi⁵.

Pravo na osobnu invalidninu ne može se priznati: osobi koja osobnu invalidninu ostvaruje po drugoj osnovi; osobi koja ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za uključivanje u zajednicu; osobi koja ima u vlasništvu poslovni prostor koji ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti; djetetu do godinu dana života; djetetu ili odrasloj osobi kojoj je priznata usluga smještaja ili organiziranog stanovanja sukladno odredbama ZSS-a ili drugim propisima. Osobi kojoj je priznato pravo na doplatku za pomoć i njegu sukladno odredbama ZSS-a ili na temelju drugih propisa, također se ne može priznati pravo na osobnu invalidninu.

Osobna invalidnina za osobu koja nema vlastiti prihod iznosi mjesečno 250% osnovice iz čl. 27. st. 2. ZSS-a⁶. Ako osoba s teškim invaliditetom ili drugim teškim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju ostvaruje prihod po bilo kojoj osnovi, osobna invalidnina utvrđuje se kao razlika između iznosa mjesečne osobne invalidnine za osobu koja nema vlastiti prihod (250% osnovice) i prosječnog prihoda ostvarenog u prethodna tri mjeseca prije mjeseca u kojem je podnesen zahtjev, odnosno u kojem je pokrenut postupak po službenoj dužnosti.

U prihod se ne uračunavaju zajamčena minimalna naknada, naknada za troškove stanovanja koja je ostvarena na temelju ZSS-a, mirovina do iznosa najniže, odnosno minimalne mirovine ostvarene za 40 godina mirovinskog staža, ortopedski dodatak, sredstva za uzdržavanje koje dijete ostvaruje na temelju propisa o obiteljskim odnosima i doplatka za djecu. Pravo na osobnu invalidninu priznaje se s danom podnošenja zahtjeva ili pokretanja postupka po službenoj dužnosti.

¹ NN 157/13, dalje u tekstu ZSS. Radi se o novom zakonu koji je stupio na snagu 1. siječnja 2014.

² NN 85/08, 110/08, 34/11, 54/13, dalje u tekstu ZRRP.

³ NN 94/01, 138/06, 107/07, 37/08, 61/11, 112/12, dalje u tekstu ZDD.

⁴ Ako stranka nema prebivalište na području Republike Hrvatske, mjesno je nadležan centar za socijalnu skrb prema mjestu boravišta stranke u Republici Hrvatskoj, a ako stranka nema boravište u Republici Hrvatskoj, mjesno je nadležan centar za socijalnu skrb prema mjestu posljednjeg prebivališta, odnosno boravišta stranke na području Republike Hrvatske. Ako se mjesna nadležnost ne može odrediti na opisane načine, mjesno je nadležan centar za socijalnu skrb prema mjestu na kojem je nastao povod za vođenje postupka. Čl. 101. i 102. ZSS-a sadrže i detaljne odredbe o načinu određivanja mjesne nadležnosti za djecu (u pravilu, prema prebivalištu roditelja) te o načinu određivanja mjesne nadležnosti u nekim posebnim okolnostima (kao što su npr. elementarne nepogode).

⁵ Vidi: Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima NN 64/02, 105/07 i 145/11. Napominjemo da je čl. 273. ZSS-a određeno da će ministar nadležan za poslove socijalne skrbi donijeti (nove) provedbene propise u roku jedne godine od stupanja na snagu ZSS-a (dakle, do 1.1.2015.) U čl. 275. pobrojani su pravilnici koji, ukoliko nisu u suprotnosti s novim ZSS-om, ostaju na snazi do stupanja na snagu novih provedbenih propisa. Među pravilnicima iz čl. 275. pobrojan je i Pravilnik o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima NN 64/02, 105/07 i 145/11.

⁶ Prema čl. 27. st. 2. ZSS-a osnovicu na temelju koje se izračunava iznos drugih prava iz članka 25. (misli se na sva prava iz čl. 25. osim zajamčene minimalne naknade) odlukom određuje Vlada Republike Hrvatske. Sukladno prijelaznim i završnim odredbama novog ZSS-a (koji je na snagu stupio 1.1.2014.) odluku iz čl. 27. st. 2. ZSS-a za 2014. godinu, donijet će Vlada Republike Hrvatske u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu (novog) ZSS-a. Do donošenja predmetne odluke, osnovica za 2014. godinu iznosi 500,00 kuna.

2.2. Doplatka za pomoć i njegu

Pravo na doplatku za pomoć i njegu te uvjeti za ostvarivanje tog prava propisani su u člancima 57. do 62. ZSS-a. Pravo na doplatku za pomoć i njegu priznaje se osobi koja ne može sama udovoljiti osnovnim životnim potrebama uslijed čega joj je prijeko potrebna pomoć i njega druge osobe u organiziranju prehrane, pripremi i uzimanju obroka, nabavi namirnica, čišćenju i pospremanju stana, oblačenju i svlačenju, održavanju osobne higijene, kao i obavljanju drugih osnovnih životnih potreba.

Pravo na doplatku za pomoć i njegu ne može se priznati osobi koja udovoljava jednom ili više navedenih uvjeta: ima sklopljen ugovor o doživotnom ili dosmrtnom održavanju; ima u vlasništvu drugi stan ili kuću, osim stana ili kuće koju koristi za stanovanje, a koji može otuđiti ili iznajmiti i time osigurati sredstva za pomoć i njegu; ima u vlasništvu poslovni prostor koji ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti; ako prosječni mjesečni prihod samca prelazi iznos od 250% osnovice iz čl. 27. st. 2. ZSS-a, odnosno ako prosječni mjesečni prihod članova kućanstva prelazi iznos od 200% osnovice iz čl. 27. st. 2. ZSS-a u prethodna tri mjeseca prije mjeseca u kojem je podnesen zahtjev, odnosno pokrenut postupak po službenoj dužnosti; ako doplatka za pomoć i njegu može ostvariti po posebnom propisu; djetetu do godinu dana života; osobi kojoj je priznato pravo na osobnu invalidninu po ZSS-u ili na temelju drugih propisa; osobi kojoj je osiguran smještaj u ustanovi socijalne skrbi i kod drugih pružatelja socijalnih usluga, u zdravstvenoj ili u drugoj ustanovi, odnosno organizirano stanovanje.

Ovisno o tome postoji li prijeka potreba pomoći i njege druge osobe u punom ili smanjenom opsegu, pravo na doplatku za pomoć i njegu može se priznati u punom ili smanjenom iznosu⁷. Visina doplatka za pomoć i njegu iznosi u punom iznosu 100% osnovice za ostvarivanje prava iz socijalne skrbi, a u smanjenom iznosu 70% osnovice⁸.

Korisniku doplatka za pomoć i njegu za vrijeme koje provodi u zdravstvenoj ili drugoj ustanovi dulje od 15 dana pravo na doplatku za pomoć i njegu miruje.

Kod ostvarivanja prava na doplatku za pomoć i njegu u punom iznosu potrebno je također naglasiti kao i kod ostvarivanja prava na osobnu invalidninu da se promjene u zdravstvenom stanju koje su osnova za stjecanje tog prava utvrđuju u postupku medicinskog vještačenja.

Pravo na doplatku za pomoć i njegu nema dijete za koje roditelj koristi roditeljski dopust ili mirovanje radnog odnosa do treće godine života djeteta po posebnim propisima.

Međutim, dijete za koje roditelj koristi pravo na rad s polovicom punoga radnog vremena, rad s polovicom punoga radnog vremena zbog pojačane njege djeteta, dopust ili rad s polovicom punoga radnog vremena radi skrbi i njege djeteta s težim smetnjama u razvoju po posebnim propisima, može ostvariti pravo na doplatku za pomoć i njegu, ali u smanjenom iznosu, ako ispunjava uvjete propisane ZSS-om.

Pravo na doplatku za pomoć i njegu priznaje centar za socijalnu skrb s danom podnošenja zahtjeva ili pokretanja postupka po službenoj dužnosti.

2.3. Pravo roditelja na stjecanje statusa roditelja njegovatelja

ZSS u člancima 63. do 71. roditeljima teško bolesne djece propisuje mogućnost za stjecanje prava na status roditelja njegovatelja kao i uvjete za ostvarivanje tog prava. Stjecanje prava na status roditelja njegovatelja

ovisi o okolnostima svakog pojedinog slučaja te dovodi i do različitih ishoda. Kod ostvarivanja prava na status roditelja njegovatelja važan je nalaz i mišljenje tijela vještačenja o težini oštećenja zdravlja djeteta kao pretpostavci za priznavanje statusa roditelja njegovatelja. Jedna od zasigurno najvažnijih svrha omogućavanja roditeljima stjecanja prava na status roditelja njegovatelja jest da se djetetu s težim smetnjama osigura ostanak u obitelji kada mu se s obzirom na njegova oštećenja ne može osigurati dnevni boravak u u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi.

Pravo na status roditelja njegovatelja priznaje se jednom od roditelja⁹ djeteta s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom koje ispunjava jedan od sljedećih uvjeta:

- potpuno je ovisno o pomoći i njezi druge osobe jer mu je zbog održavanja života potrebno pružanje specifične njege izvođenjem medicinsko-tehničkih zahvata za koju je prema preporuci liječnika roditelj osposobljen,
- u potpunosti je nepokretno i uz pomoć ortopedskih pomagala,
- ima više vrsta teških oštećenja (tjelesnih, mentalnih, intelektualnih ili osjetilnih), zbog kojih je potpuno ovisno o pomoći i njezi druge osobe pri zadovoljavanju osnovnih životnih potreba.

Roditelju se priznaje pravo na status roditelja njegovatelja kada dijete s teškoćama u razvoju, odnosno osoba s invaliditetom boravi manje od četiri sata dnevno u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi ili kod drugog pružatelja usluga boravka. Iznimno, roditelju se priznaje pravo na status roditelja njegovatelja kada dijete s teškoćama u razvoju, odnosno osoba s invaliditetom u predškolskoj, obrazovnoj ili zdravstvenoj ustanovi, domu socijalne skrbi, centru za pružanje usluga u zajednici ili kod drugog pružatelja usluge boravka boravi četiri i više sati dnevno ako mu roditelj ili njegovatelj tijekom boravka pruža usluge pomoći i njege.

Status roditelja njegovatelja ne može se priznati ako je djetetu s teškoćama u razvoju ili osobi s invaliditetom osigurana usluga smještaja, organiziranog stanovanja, poludnevnog ili cjelodnevnog boravka u skladu sa ZSS-om. Također, za vrijeme dok jedan roditelj koristi roditeljski, roditeljski ili posvojiteljski dopust za dijete, drugom se roditelju ne može priznati status roditelja njegovatelja za isto dijete.

Roditelj njegovatelj ima pravo na naknadu u iznosu pet osnovica iz čl. 27. st. 2. ZSS-a, prava iz mirovinskog osiguranja, zdravstvenog osiguranja i prava za vrijeme nezaposlenosti, kao zaposlena osoba prema posebnim propisima¹¹.

Sukladno članku 69. ZSS-a rješenje o pravu na status roditelja njegovatelja ili njegovatelja također donosi centar za socijalnu skrb, ali uz suglasnost nadležnog ministarstva.

Pravo na status roditelja njegovatelja prestaje: na zahtjev roditelja njegovatelja ili njegovatelja; ako roditelj nije u mogućnosti djetetu pružati potrebnu njegu zbog svojeg psihofizičkog stanja; ako roditelj zbog neopravdanih razloga ne obavlja poslove njegovatelja; ako se nalazi u pritvoru odnosno istražnom zatvoru ili na izdržavanju kazne zatvora u trajanju duljem od 2 mjeseca; kada navrší 65 godina života, osim u slučaju kada u obitelji nema osobe koja može biti njegovatelj, a dok mu roditelj može pružati specifičnu njegu; smrću djeteta s teškoćama u razvoju ili osobe s invaliditetom, roditelja ili njegovatelja.

... nastavak u slijedećem broju časopisa *Diabetes*

⁷ Vrstu i opseg prijeko potrebe trajne ili privremene pomoći i njege pravilnikom propisuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi. Vidi: čl. 44. Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima NN 64/02, 105/07 i 145/11. O vremenskom važenju ovog Pravilnika vidi bilješku 5.

⁸ Neovisno o prihodima i činjenici ima li u vlasništvu uz stan ili kuću koje koristi za stanovanje i drugi stan ili kuću i/ili poslovni prostor koji ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti, korisnik ima pravo na doplatku za pomoć i njegu u punom iznosu ako je osoba s težim invaliditetom; osoba s težim trajnim promjenama u zdravstvenom stanju; slijepa, gluha i gluhooslijepa osoba koja nije osposobljena za samostalan život i rad. Neovisno o prihodima i činjenici ima li u vlasništvu uz stan ili kuću koje koristi za stanovanje i drugi stan ili kuću i/ili poslovni prostor koji ne koristi za obavljanje registrirane djelatnosti, korisnik ima pravo na doplatku za pomoć i njegu u smanjenom iznosu ako se radi o slijepoj, gluhoj i gluhooslijepoj osobi koja je osposobljena za samostalan život i rad, ili osobi potpuno lišenoj poslovne sposobnosti.

⁹ Ako u obitelji ima dvoje ili više djece s teškoćama u razvoju, odnosno osoba s invaliditetom, status roditelja njegovatelja mogu steći oba roditelja. (čl. 63. st.2. ZSS-a)

¹⁰ Članak 64. ZSS-a propisuje iznimne slučajeve u kojima status njegovatelja može biti priznat osobama koje nisu roditelj djeteta.

¹¹ Osnovica za uplatu doprinosa je najniža mjesečna osnovica za obračun doprinosa za obvezna osiguranja za tekuću godinu.